# VASTATIETO – TULEVAISUUDEN ASIANTUNTIJUUTTA ETSIMÄSSÄ

EDUSKUNNAN TULEVAISUUSVALIOKUNTA
22.3.2017
YTT MIKKO JAKONEN

# VASTATIETO PÄHKINÄNKUORESSA

- *Vastatieto – Tulevaisuuden tietoa ja asiantuntijuutta etsimässä* -raportti selvittää nykyaikaiseen tieto- ja informaatioyhteiskuntaan liittyviä tiedon, asiantuntijuuden ja poliittisen päätöksenteon kysymyksiä
- Raportti esittelee millaisia ovat asiantuntijuuden erilaiset paikat, muodot ja tekijät tämän päivän yhteiskunnassa
- Se kertoo, missä ja miten tietoa ja asiantuntijuutta tuotetaan ja jaetaan
- Raportti kysyy, kuka voi olla asiantuntija ja millaisia asiantuntijuuden malleja ja kriteerejä on käytettävissä. Kuinka erilaiset asiantuntijuudet voidaan tunnistaa?
- Raportissa pohditaan, miten asiantuntijoita voidaan kuulla eduskunnan valiokunnissa uudella tavalla ja kuinka erilaiset asiantuntijat voidaan asettaa vuorovaikutusprosessiin, jossa he peilaavat omaa tietoaan ja näkemyksellisyyttään vasten toisenlaisten asiantuntijoiden tietoa?
- Vastatieto pyrkii erilaisten asiantuntijoiden ja poliitikkojen vuorovaikutusprosessiin

# SISÄLTÖ

- 1) Vastatieto: käsite, tarve ja perusajatukset
- 2) Vastatieto–raportin sisältö
- 3) Vastatiedon asiantuntijatyypit
- 4) Vastatieto-malli

# 1) VASTATIETO: KÄSITE, TARVE JA PERUSAJATUKSET

# VASTATIEDON KÄSITE

- Vastatieto -käsitteen lähtökohtana on ajatus, jonka mukaan kaikki tieto muodostuu prosessissa, jossa erilaisia tietoja ja näkemyksiä peilataan toisia tietoja, faktoja, tietomuotoja, teorioita ja näkemyksiä vastaan.
- Vastatieto lähtee liikkeelle olettamuksesta, jonka mukaan vastavuoroisessa tiedonmuodostusprosessissa on mahdollista tuoda yhteen tietoa, joka kykenee tieteelliseen pätevyyteen mutta myös kriittisyyteen, innovatiivisuuteen, näkemyksellisyyteen ja ennen kaikkea vuoropuheluun
- Tämän tyyppisen tiedon tuotanto, yhteen kerääminen ja analysointi on olennainen osa yhteiskunnallisen tulevaisuuden hahmottamisprosessia ja se voi tarjota perustellusti monipuolisia ja erilaisia visioita, avauksia ja ratkaisuja tulevaisuutta koskeviin kysymyksiin

# MIKSI VASTATIETOA TARVITAAN?

- 2000-luvulla internetin ja uusmedian nousun myötä asiantuntijuus ja tieto ovat politisoituneet uudella tavalla
- Politiikassa tiedolla vaikutetaan ja sen pohjalta tehdään tärkeitä päätöksiä, mutta sillä myös johdetaan harhaan ja muokataan ihmisten mielipiteitä
- Tietoyhteiskunnassa tieto ja siitä käytävä keskustelu ovat konkreettinen vallankäytön muoto
- Asiantuntijuus on arkipäiväistynyt, mutta samalla myös kaupallistunut ja muuttunut epäselväksi käsitteeksi
- Tiedon manipuloimisen ja vääristelyn seurauksena asiantuntijan perinteisesti korkea ja arvostettu asema on horjunut
- Asiantuntijatietoa kyseenalaistetaan monien erilaisten asiantuntijoiden, uutissivustojen ja sosiaalisen median toimijoiden taholta
- Tietoyhteiskunnan tarjoama informaatiotulva tekee oikean, monipuolisen ja käytännöllisen tiedon suodattamisen haastavaksi
- Tutkittua tietoa on saatavilla, mutta sen löytäminen, suodattaminen ja hyödyntäminen voi olla vaikeaa

# VASTATIEDON PERUSAJATUKSET

- Tieteellisen ja näkemyksellisen tiedon yhteen kokoava prosessi poliittisen päätöksen teon tueksi
- Lisää ymmärrystä siitä mikä on pätevää asiantuntijatietoa ja mikä ei
- Tunnistaa ja kokoaa yhteen monipuolisesti erilaisia nykyaikaisia asiantuntijatyyppejä ja asiantuntijuuden muotoja
- Laajentaa kuultavien asiantuntijoiden tieteellistä, sosioekonomista ja maantieteellistä kenttää
- Edesauttaa asiantuntijoiden keskinäistä, sekä asiantuntijoiden ja poliitikkojen välistä vuoropuhelua
- Tuo esiin monipuolisesti ja kattavasti jo olemassa olevaa tieteellistä tietoa ja suhteuttaa tätä jo olemassa olevaan käytännön tietoon
- Tunnistaa ja keskustelee poliittisista lähtökohdista ja niihin liittyvistä kysymyksistä ja vaihtoehdoista
- Edesauttaa monipuolisen tiedon tehokasta suodattamista poliittisen päätöksenteon tarpeisiin
- Rakentaa asiantuntijoiden ja poliitikkojen vuoropuhelun pohjalta tulevaisuuden visioita

# 2) VASTATIETO-RAPORTIN SISÄLTÖ

# VASTATIETO-RAPORTIN OSA-ALUEET

- (1) tarkastellaan tiedon ja asiantuntijuuden historiaa ja muutosta
- (2) kartoitetaan erilaisia 2000-luvun asiantuntijuuden muotoja
- (3) pohditaan politiikan, tiedon ja asiantuntijuuden suhdetta
- (4) esitellään malli, jossa erilaisia tiedon ja asiantuntijuuden muotoja tuodaan käytännöllisesti yhteen tulevaisuutta koskevan poliittisen päätöksenteon tueksi

# LUKUJEN SISÄLLÖT

- **Luku 1) Johdanto**
- Esitellään Vastatieto-raportin tavoitteet, vastatiedon käsite ja raportin rakenne
- **Luku 2) Asiantuntijuuden historiallinen muutos**
- Tarkastellaan nykyaikaisen akateemisen asiantuntijuuden käsitettä sekä vertaillaan sitä moderniin ja historiallisiin käsityksiin asiantuntijuudesta
- Tarkastellaan asiantuntijuuden muutoksia sekä niitä haasteita, joita asiantuntijuus kohtaa yhteiskunnan tietoteknistymisen, kansainvälistymisen, medioitumisen ja informaatiovaltaistumisen keskellä 2000-luvun alkupuolella
- **Luku 3) Asiantuntijuus 2000-luvun haasteiden edessä**
- Kartoitetaan asiantuntijuuden uusia muotoja 2000-luvulla (mm. vertaisasiantuntijuus, kollektiivinen asiantuntijuus, koneellinen asiantuntijuus)
- Tiedontuottajien, -jakajien ja -käyttäjien kenttä nykyaikaisessa tieto- ja informaatioyhteiskunnassa
- Kartoituksen tarkoituksena on tuoda esiin erilaisia asiantuntijuuden ja tiedon muotoja, jotka jäävät tällä hetkellä piiloon tai joita ei hyödynnetä riittävästi
- Tarjoaa uusia ideoita asiantuntijatiedon etsimiseen

# LUKUJEN SISÄLLÖT

- **Luku 4) Asiantuntijuus ja politiikka**
- Kysymys asiantuntijuuden asemasta poliittisen toiminnan ja päätöksenteon kentällä 2000-luvun kontekstissa
- Mitä kaikkea asiantuntijuudelta odotetaan, kuinka asiantuntijuutta voitaisiin paremmin käyttää poliittisen päätöksenteon tukena ja millaisia ongelmia tähän liittyy
- Tieteellisen asiantuntijuuden asemaa suhteessa muihin nykyisin paljon esillä oleviin asiantuntijuuden muotoihin
- Tiedon manipuloinnin ja tiedolla harhaanjohtamisen kysymykset
- **Luku 5) Vastatieto monipuolisen asiantuntijatiedon tuottamisen menetelmänä**
- Vastatiedon käsite ja erilaiset vastatiedon asiantuntijatyypit
- Malli, jossa erilaiset asiantuntijuuden muodot asetetaan vuorovaikutusprosessiin tulevaisuuden hahmottamista ja jäsentämistä edesauttavan tiedon ja ymmärryksen tuottamiseksi
- Mallin tarkoituksena on yhdistää ja hyödyntää sekä tieteellisesti pätevää ja perustutkimukseen pohjautuvaa tietoa että toisaalta tieteellistä tutkimusta monipuolisempaa, rohkeampaa ja ennen kaikkea tulevaisuuden muutos- ja kehitystrendejä laajemmin hahmottavaa tietoa

# 3) VASTATIEDON ASIANTUNTIJATYYPIT

# VASTATIEDON ASIANTUNTIJATYYPIT

- Vastatieto –mallissa tunnistetaan ja käytetään seuraavia asiantuntijatyyppejä:
- **Nykyaikainen akateeminen asiantuntijuus**
- **Näköalapaikan asiantuntijuus**
- **Kokemusasiantuntijuus**
- **Näkemysasiantuntijuus**

# VASTATIEDON ASIANTUNTIJATYYPIT

- Asiantuntijatyypit ovat ideaaleja, joita ei välttämättä ole löydettävissä juuri sellaisinaan tai jotka todellisuudessa myös limittyvät päällekkäin
- Rakennettaessa vastatiedon asiantuntijakuulemista pyritään tuomaan yhteen *erilaisia* asiantuntijatyyppejä
- Asiantuntijakuulemisen kysymyksenasettelijoilla, ohjaajilla ja taustatoimittajilla on mahdollisuudet suunnitella jo etukäteen erilaisia rooleja asiantuntijoille
- Asiantuntijoiden roolit eivät liity asiasisältöihin tai tiedon laatuun vaan siihen, millaisesta asemasta käsin he tietoaan tuottavat, keräävät, esittävät ja mitä esitetyllä tiedolla tavoitellaan

# NYKYAIKAINEN AKATEEMINEN ASIANTUNTIJUUS

- Asiantuntijuuden muodostuminen tapahtuu hitaasti pitkäkestoisessa ja monipuolisessa koulutuksessa, tutkimuksessa ja tutkimuksesta saatavan palautteen kehyksessä
- Kokemusta erilaisista korkeakouluorganisaatioista niin koti- kuin ulkomailta
- Osaa hankkia tietoa kirjastoista, tietokannoista, internetistä ja vertaisverkostoilta
- Akateemisen asiantuntijan toiminnan luonne on ymmärtävää, selitttävää, normittavaa, järjestävää, harkitsevaa ja kriittistä
- Akateeminen asiantuntija pohtii tarkasti omaa toimintaansa: niin tutkimusta, kuin myös kommentointia, lausuntojen antamista ja uusien ajatusten esittämistä
- Tärkeää huomata teoreettisiin, metodologisiin ja muihin tutkimusasetelmiin liittyvät koulukunta- ja paradigmaerot
- Valtavirtainen media tukee akateemisia asiantuntijoita ja käyttää heitä sisällöntuotannossa

# NÄKÖALAPAIKAN ASIANTUNTIJUUS

- Perustana yleensä korkea koulutus, mutta myös pitkä käytännön kokemus
- Voi toimia monenlaisissa sosioekonomisissa ympäristöissä
- Näköalapaikan asiantuntijuus yhä arvostetumpaa niin mediassa, päätöksenteossa kuin korkeakouluissa (esim. *professor in practice*)
- Toiminnan luonne: tarkkaileva, seuraava, osallistuva
- Toiminnan nopeus: jatkuvasti läsnä ja vaikuttava, näköalapaikan vuoksi mahdollisesti hyvinkin nopea
- Tyypillisiä toimijoita: erikoisalojen toimittajat, tutkivat journalistit, ulkomaankirjeenvaihtajat, kolmannen ja neljännen sektorin toimijat, työmarkkinatoimijat (AY-liike ja työnantajat), (start up) yrittäjät, kansalaisjärjestöjen toimijat, ohjaajat, käsikirjoittajat, kirjailijat, taiteilijat, urheiluseurat- ja organisaatiot

# KOKEMUSASIANTUNTIJUUS

- Asiantuntijuus muodostuu ennen kaikkea tekemisessä ja kokemisessa, joten koulutus ei ensisijainen vaatimus
- Ei itsestään selvää tiedollista auktoriteettia yhteiskunnassa, asema ansaittava teoilla ja haastamalla ja / tai toimimalla yhdessä niin asiantuntijoiden kuin valtavirtaisen median kanssa
- Internet ja uusmedia tehnyt mahdolliseksi uudenlaisen näkyvyyden
- Toiminnan luonne: ymmärtävä, selittävä, hiljaista ja vaiettua tietoa tunnistava, tunnustava ja voimistava
- Toiminnan nopeus: asiantuntijuus muodostuu pitkäaikaisessa prosessissa, valmiina toimijana mahdollisesti nopea
- Tyypillisiä toimijoita: paikallisyhdistykset, potilasjärjestöt, ympäristöliikkeet, urheilijat, yrittäjät, journalistit

# NÄKEMYSASIANTUNTIJUUS

- Perustana todennäköisesti korkea koulutus – joskaan koulutus ei välttämätön
- Taloudellinen ja sosiaalinen asema tavalla tai toisella turvattu joko yksityisen, julkisen tai kolmannen sektorin toiminnassa – näin ei välttämättä tosin yhteiskunnallisissa liikkeissä
- Jatkuvasti voimistuva asema internetissä ja uusmediassa
- Toiminnan luonne: uudistava ja intressipohjainen
- Toiminnan nopeus: erittäin hidas tai erittäin nopea tilanteesta riippuen
- Tyypillisiä toimijoita: yhteiskunnalliset liikkeet, (start up) yritykset, AY-liike, työnantajat, kolmannen ja neljännen sektorin toimijat, yhdistykset, poliittiset toimijat, kansainvälisten organisaatioiden toimijat, ajatuspajat, ohjaajat, käsikirjoittajat, taiteilijat

# 4) VASTATIETO - MALLI

# VASTATIETO-MALLIN ROOLIT

- Vastatieto-mallissa tunnistetaan ja käytetään seuraavia rooleja:

- *Kysymyksenasettelijat*
- *Ohjausryhmä*
- *Ohjaaja*
- *Taustatoimittaja / kartoittaja*
- *Asiantuntijat*

# VASTATIETO-PROSESSIN KULKU

- 1) Hankkeen idean keksiminen
- 2) Ohjausryhmän asettaminen
- 3) Ohjaajan ja taustatoimittajan valinta
- 4) Kysymyksenasettelu
- 5) Taustatyö ja kartoitus
- 6) Mahdollinen kysymyksenasettelun tarkennus taustatyön pohjalta
- 7) Asiantuntijoiden valinta

# VASTATIETO-PROSESSIN KULKU

- 8) Asiantuntijoiden työskentely
- 8.1) Asiantuntijoiden tapaamiset
- 8.2) Asiantuntijatyön dokumentointi
- 9) Väliraportointi ohjausryhmälle
- 10) Valiokunnan ensimmäinen kuuleminen väliraportin pohjalta (tarvittaessa)
- 11) Asiantuntijoiden ja ohjausryhmän yhteistyö
- 12) Raportointi vaihe 1: Koko asiantuntijaryhmän kuuleminen
- 13) Raportointi vaihe 2: Ohjaajan ja ohjausryhmän kuuleminen
- 14) Raportointi vaihe 3: Loppuraportin luovuttaminen

# KIITOS!

- Yhteydenotot, kommentit ja kysymykset:

- mikko.p.jakonen [at] jyu.fi